

REFLEKSJA NA KANWIE BADAŃ KS. STEFANA EWERTOWSKIEGO NAD NAUCZANIEM JANA PAWŁA II. PRZYCZYNEK DO DYSKUSJI O STANIE I PERSPEKTYWACH STUDIÓW WOJTYŁOLOGICZNYCH

Słowa kluczowe: Stefan Ewertowski, Jan Paweł II, Europa, wojtyłologia

Keywords: Stefan Ewertowski, John Paul II, Europe, Wojtyła Studies

Schlüsselwörter: Stefan Ewertowski, Johannes Paul II., Europa, Wojtyła-Studien

WSTĘP

Jubileusze są zawsze doskonałą okazją do zwrócenia uwagi na dokonania naukowe, edukacyjne, organizacyjne, kulturalne czy społeczne jubilatów. Siedemdziesiąta rocznica urodzin Księdza Profesora Stefana Ewertowskiego, emerytowanego wykładowcy Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, pierwszego rektora Wyższego Seminarium Duchownego w Elblągu, również stwarza okazję do przyjrzenia się działalności tego elbląsko-olsztyńskiego Uczzonego. W moim krótkim tekście, w którym nie będę unikał osobistych przemyśleń i ocen, chciałbym zwrócić uwagę na Jego pracę badawczą w zakresie studiów wojtyłologicznych. Dorobek naukowy Stefana Ewertowskiego jest obszerny; Jubilat interesował się zarówno problematyką filozoficzną i teologiczną, jak i kwestiami politycznymi, społecznymi i kulturowymi, co w jakimś sensie odzwierciedla Jego ścieżkę kariery akademickiej (studia teologiczne w olsztyńskim Seminarium Duchownym, filozofia na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, doktoranckie studia z zakresu politologii i nauk społecznych, w końcu doktorat z zakresu historii oraz habilitacja z nauk teologicznych poświęcona idei antychrysta we współczesnej kulturze ujętej w perspektywie interdyscyplinarnej)¹. Ten bogaty, by nie rzec iście

* Dr hab. Arkadiusz Modrzejewski prof. UG – wykładowca Instytutu Politologii w Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego, obszary badawcze: filozofia polityki, myśl polityczna, religia i polityka, problematyka etniczna i regionalna, wartości w przestrzeni politycznej. E-mail: arkadiusz.modrzejewski@ug.edu.pl ORCID: 0000-0002-7599-855

¹ Szerzej o drodze naukowej Księdza Profesora Ewertowskiego zob.: J. Jezierski, P. Towarek, *Ks. Stefan Ewertowski – kapłan, wychowawca, profesor*, w: *Veritatem revelare. Księga pamiątkowa dedykowana ks. dr. hab. Stefanowi Ewertowskiemu, prof. UWM*, pod red. M. Karczewskiego, S. Miłkołajczak, J. Rucińskiego, Olsztyn 2017, s. 25–38.

renesansowy, zakres zainteresowań będzie rzutował na sposób prowadzenia badań nad dorobkiem intelektualnym Karola Wojtyły – Jana Pawła II, do czego odniosę się raz jeszcze w końcowej części mojego artykułu.

Używam pojęcia *wojtyłologia*, gdyż w mojej ocenie jest ono adekwatne w odniesieniu do studiów nad twórczością teologiczną i filozoficzną, a także literacką Karola Wojtyły. Niestety, termin ten używany jest czasami celem ośmieszenia badań poświęconych myśli Wojtyłowej, a pewnie i samego Wojtyły. *Argumentum ad ridiculum*, w istocie bardziej bazujący na emocjach, będący chwytem erystycznym, nie ma jednak wartości merytorycznej. Nie dostrzega się ani oryginalności filozoficzno-teologicznych rozważań i papieskiego nauczania, ani rezonowania, jakie wywołuje w międzynarodowym środowisku intelektualnym. Osoby posługujące się tym argumentem dostrzegają jedynie inflację prac poświęconych Wojtyłom w polskiej literaturze filozoficzno-teologicznej. Ale tak, jak studia nad twórczością Cypriana Kamila Norwida określamy mianem „norwidologii”, tak badania nad myślą Wojtyły określić możemy „wojtyłologią”. W mojej ocenie studia wojtyłologiczne mogą dotyczyć zarówno myśli filozoficzno-teologicznej Wojtyły (okres przedpontyfikalny), jak i nauczania papieża Jana Pawła II. To ostatnie jest przecież głęboko osadzone w personalistycznej antropologii i etyce obecnej w rozprawach i artykułach opublikowanych jeszcze przed wstąpieniem Wojtyły na tron Piotrowy.

CZY STUDIA WOJTYŁOLOGICZNE MAJĄ JESZCZE SENS?

W tym miejscu chciałbym się zastanowić nad kwestią sensowności studiów wojtyłologicznych. Z jednej strony dostrzegamy, zwłaszcza w kręgach katolickich, inflację prac poświęconych refleksji filozoficzno-teologicznej Karola Wojtyły oraz nauczaniu Jana Pawła II. Z drugiej, jesteśmy świadkami odbrażawiania postaci polskiego papieża, co sprawia, że przyszłość jego spuścizny intelektualnej stoi pod znakiem zapytania, a nierzadko zwłaszcza w dyskursie medialnym wartość tejże spuścizny jest negowana. Liczne skandale związane m.in. z pedofilią w Kościele katolickim za pontyfikatu papieża Polaka, afery finansowe czy oskarżenia o mizoginię, na co zwraca się uwagę coraz częściej także w polskiej literaturze², kładą się z pewnością cieniem na tym jednym z najdłuższych pontyfikatów w dziejach Kościoła katolickiego. Nie można jednak zapomnieć, że był to ważny i przełomowy pontyfikat, który przypadł na okres wielkich zmian społecznych, politycznych i kulturowych w Europie oraz w świecie. Jak trafnie zauważył Tomasz Lis, redaktor naczelny polskiego wydania *Newsweeka*: „Dzisiejsi krytycy odzierają Jana Pawła II ze wszystkiego, czyniąc z niego zarządcę imperium zła, może nawet gorszego od sowieckich sekretarzy, których obalił razem z Reaganem i Solidarnością. Jest brutalnie wyzerowywany. Jego przesłanie jest wyszydzane, encykliki wykpiwane, a on sam sprowadzany do karykaturalnej postaci kiepskiego aktora [...] – i dodał zwracając się bezpośrednio do polskiego czytelnika – Tak, to nam należy się uczciwa prawda o papieżu, umieszczeniu tego mitu w rozsądnych ramach. Należy nam się

² Zob. np. J. Melonowska, *Osobna: kobieta a personalizm Karola Wojtyły Jana Pawła II. Doktryna i rewizja*, Warszawa 2016.

uczciwie opowiedziana prawda, bo ten papież i jego pontyfikat to zupełnie niezwykła opowieść, bez której współczesnej historii Polski po prostu nie ma”³. Bo prawdą jest, że ten blisko dwudziestosiedmioletni pontyfikat nie mógłby być jednowymiarowy, ani jednoznacznie dobry, ani jednoznacznie zły. I że oprócz wielkich dzieł, będących kamieniami milowymi na drodze rozwoju Kościoła katolickiego i jego społecznej doktryny, jak chociażby wyznanie win Kościoła katolickiego i przyznanie się do krzywd, jakie wyrządzili jego wierni w przeszłości wyznawcom innych religii, w tym Żydom i muzułmanom, pojawiły się poważne oskarżenia, które kierowane są przede wszystkim w stosunku do otoczenia papieża Jana Pawła II. Nie neguje to jednak w żaden sposób wartości jego prac filozoficznych i teologicznych oraz papieskiego nauczania. Badacze zajmujący się myślą filozoficzną, teologiczną czy społeczną Karola Wojtyły – Jana Pawła II, jak również literaturoznawcy zainteresowani jego poezją i prozą, nie są zobligowani do odnoszenia się do kwestii związanych z funkcjonowaniem instytucji Kościoła katolickiego czy Kurii Rzymskiej za pontyfikatu papieża z Polski; to zupełnie nieistotne dla nich zagadnienie. Zatem jako wojtyłolodzy nie jesteśmy zmuszeni do formułowania ocen moralnych ani żadnych innych dotyczących postawy Jana Pawła II wobec różnych patologicznych zjawisk, które obecnie stają się główną osią narracji, kręcącą się wokół jego osoby. Zwracając uwagę na pojawiające się kontrowersje, chciałbym przy tym wskazać na pozytywną stronę jego działalności. W mojej ocenie z pewnością wartościowy jest jego dorobek pisarski jako filozofa, teologa i myśliciela społecznego. Niech biografia, a zwłaszcza jego ostatnie lata życia, człowieka schorowanego i cierpiącego, kiedy faktyczne stery rządów w Kurii Rzymskiej przejęło jego otoczenie, nie przesłania wartości jego prac filozoficznych i teologicznych. Karol Wojtyła jest z pewnością jednym z najwybitniejszych i najbardziej rozpoznawalnych polskich i środkowoeuropejskich intelektualistów. I dlatego polskie środowisko naukowe, nie tylko uczeni z uczelni katolickich, mogą w sposób twórczy i odkrywczy pielęgnować jego intelektualną spuściznę oraz upowszechniać jego myśl na świecie, bo w istocie jest to myśl uniwersalistyczna, mogąca stać się swoistym polskim głosem w międzynarodowym dyskursie filozoficznym, społecznym i politycznym⁴.

BADANIA WOJTYŁOLOGICZNE W POLSCE I NA ŚWIECIE – KRÓTKA CHARAKTERYSTYKA

Myśl Karola Wojtyły – Jana Pawła II jest przedmiotem zainteresowań zarówno badaczy polskich, jak i zagranicznych. Zwłaszcza ci ostatni popularyzują twórczość Wojtyły na świecie. Nie jest to zadanie łatwe, gdyż istotną barierę może stanowić tu znajomość języka polskiego, w którym napisane zostały główne dzieła filozoficzno-teologiczne z okresu przedpontyfikalnego. I choć istnieją od dawna tłumaczenia podstawowych dzieł filozoficznych Wojtyły na język angielski – mam tu na myśli szczególnie *Osobę i czyn* (tytuł pierwszego angielskiego przekładu: *The Acting*

³ T. Lis, *Drugi pogrzeb Jana Pawła II*, „Newsweek Polska” 2020, nr 47, s. 2–3.

⁴ Zob. A. Modrzejewski, *Uniwersalistyczna wizja ładu światowego w personalistycznej optyce Karola Wojtyły – Jana Pawła II*, Gdańsk 2009.

Person) oraz *Miłość i odpowiedzialność (Love and Responsibility)* – nie wszystkie prace Wojtyły, a zwłaszcza mniej znane artykuły i referaty, weszły do obiegu międzynarodowego. Aczkolwiek z uznaniem trzeba zauważyć, że coraz więcej prac Wojtyły tłumaczonych jest obecnie na język angielski, będący narzędziem międzynarodowego dyskursu naukowego. Odnotować tu należy wydane w tym roku nowe tłumaczenie *Osoby i czynu* oraz innych esejów antropologicznych w zbiorze zatytułowanym: *Person and Act and Related Essays* w tłumaczeniu Grzegorza Ignatika wydane przez Amerykański Uniwersytet Katolicki w Waszyngtonie. Jest to dopiero tom pierwszy, jak mówi podtytuł *The English Critical Edition of the Works of Karol Wojtyła/John Paul II*. Przekłady kolejnych prac bez wątpienia przyczynią się do popularyzacji myśli filozoficznej, teologicznej i społecznej papieża z Polski.

Wśród autorów zagranicznych z pewnością przeważają komentarze odnośnie do nauczania papieskiego dostępnego w różnych wariantach językowych, w tym szczególnie w języku włoskim i angielskim. Na uwagę zasługuje tu chociażby praca jednego z czołowych współczesnych filozofów politycznych Alasdaira MacIntyre’a, w której dokonał analizy i interpretacji encykliki *Fides et ratio*⁵ czy omówienie katolickiego nauczania społecznego i wpływu, jaki wywarł na jej rozwój Karol Wojtyła, które spotykamy w monografii Samuela Gregga⁶, a wcześniej również w publikacjach Michaela Novaka⁷. Natomiast analizy twórczości filozoficznej i teologicznej Wojtyły sprzed wstąpienia na tron Piotrowy dotyczą głównie zagadnień antropologicznych i etycznych, jak również z zakresu teologii moralnej. Warto przywołać tu prace takich uczonych, jak John A. Orr⁸, Kenneth L. Schmitz⁹ czy filipiński filozof Jove Jim Aguas¹⁰. Warto też wspomnieć o pracach Polaków opublikowanych w Ameryce, np. w książce Jarosława Kupczaka OP, polskiego dominikanina, specjalizującego się w antropologii filozoficznej i teologicznej Wojtyły¹¹ oraz pracy wspomnianego już Grzegorza Ignatiaka z katolickiej uczelni w Columbus w stanie Ohio¹². Oczywiście nie można pominąć monumentalnego dzieła autorstwa Rocco Buttiglione, w którym spotykamy całościowe syntetyczne ujęcie koncepcji filozoficznych i teologicznych Wojtyły¹³. Nie można nie wspomnieć także o działalności o. George’a McLeana, który w ramach *The Council for Research in Values and*

⁵ A. MacIntyre, *God, Philosophy, Universities: A Selective History of the Catholic Philosophical Tradition*, London 2009.

⁶ S. Gregg, *Challenging the Modern World. Karol Wojtyła/John Paul II and the Development of Catholic Social Teaching*, Lanham – Boulder – New York – Oxford 2002.

⁷ Zob. np. M. Novak, *Catholic Social Thought & Liberal Institutions*, Routledge 1984.

⁸ J. A. Orr, *Reason in Karol Wojtyła/John Paul II*, Scotts Valey 2014.

⁹ K. L. Schmitz, *At the Centre of the Human Drama. The Philosophical Anthropology of Karol Wojtyła/Pope John Paul II*, Washington 1993.

¹⁰ J. J. S. Aguas, *Person, Action and Love: The Philosophical Thoughts of Karol Wojtyła (John Paul II)*, Manila 2014.

¹¹ J. Kupczak OP, *Destinated for Liberty. The Human Person in the Philosophy of Karol Wojtyła/John Paul II*, Washington 2000.

¹² G. Ignatiak, *Person and Value. Karol Wojtyła's Personalistic and Normative Theory of Man, Morality and Love*, Lanham – Boulder – New York – London 2021.

¹³ R. Buttiglione, *Karol Wojtyła: The Thought of the Man Who Became Pope John Paul II*, Cambridge 1997.

Philosophy wydawał wiele prac poświęconych myśli Wojtyłowej¹⁴. Do rzadkości wśród niepolskich autorów należą prace z zakresu filozofii polityki czy filozofii kultury. Wyjątkiem mogą być tu prace autorstwa: Edwarda Barretta z zakresu filozofii politycznej¹⁵ oraz Johna Corrigan – monografia poświęcona idei kultury u Jana Pawła II¹⁶. Wspomniani tu autorzy i ich publikacje książkowe to jedynie niewielki wycinek całości środowiska wojtyłologów i studiów wojtyłologicznych. Przywołałem jedynie monografie opublikowane w języku angielskim. Ale możemy spotkać także pozycje książkowe i artykuły opublikowane w innych językach, w tym szczególnie włoskim (ręcz jasna prace Buttiglione), hiszpańskim i francuskim.

W tak krótkim eseju nie pokuszę się o zaprezentowanie nawet promila prac poświęconych myśli filozoficznej, teologicznej i społecznej Karola Wojtyły – Jana Pawła II, które zostały opublikowane w języku polskim bądź innym, ale napisanych przez polskich autorów, w tym także wybitnych i uznanych filozofów i teologów jak profesorowie: Tadeusz Styczeń, Andrzej Szostek, Alfred M. Wierzbicki, Andrzej Półtawski, Jerzy Gałkowski, Michał Drożdż i wielu innych, którzy również przyczyniają się do upowszechniania twórczości papieża na świecie. Chciałbym jedynie wskazać – i to selektywnie – na te prace tych autorów, którzy dotyczą tematyki zbieżnej z Jubilatem, Księdzem Profesorem Stefanem Ewertowskim, a którego podejście badawcze omówię w następnym fragmencie tegoż artykułu. Otóż, chodzi tu mianowicie o postrzeganie Europy przez Jana Pawła II w jej wymiarze tak politycznym, jak kulturowym i aksjologicznym.

W mojej ocenie kluczową pracą Wojtyły – prócz oczywiście papieskiego nauczania i poświęconego tożsamości i aksjologii europejskiej oraz autobiografii, gdzie wątki te również spotykamy – będzie referat pierwotnie wygłoszony i opublikowany w języku włoskim, który w polskiej wersji ukazał się w lubelskim *Ethosie*. Chodzi mianowicie o tekst zatytułowany *Gdzie znajdują się granice Europy?*¹⁷. O ile mi wiadomo, ten tekst nie doczekał się jeszcze angielskiego przekładu. Być może dlatego, że prace Wojtyły tłumaczone są na język angielski głównie – jeśli nie jedynie – w Stanach Zjednoczonych, a tam tematyka europejska siłą rzeczy nie budzi takiego zainteresowania, jak w Europie. Stąd większe zainteresowanie wśród wydawców i autorów amerykańskich problematyką antropologiczną i etyczną niż europejską właśnie. A szkoda, gdyż Wojtyłowa wizja Europy, europejskiej tożsamości i aksjologii charakteryzuje się uniwersalistycznym potencjałem, który przekracza ramy nie tylko geograficznie, ale też kulturowo zdefiniowanej Europy. Na ten uniwersalistyczny wymiar Wojtyłowej filozofii jako pierwszy zwrócił bodaj uwagę filozof marksistowski, prof. Janusz Kuczyński (1930–2017). Już w 1979 roku na łamach wydawanego w Polsce angielskojęzycznego periodyku *Dialectics and Humanism* przedstawił on możliwość podjęcia dialogu między filozofią marksistowską

¹⁴ Zob. np. *Karol Wojtyła's Philosophical Legacy*, pod red. A.B. Curry, N. Mardas, G.F. McLean, Washington 2008.

¹⁵ E. Barrett, *Persons and Liberal Democracy: The Ethical and Political Thought of Karol Wojtyła/Pope John Paul II*, Lanham – Boulder – New York – Toronto – Plymouth 2010.

¹⁶ J. Corrigan, *The Problem of the Idea of Culture in John Paul II. Exposing the Disruptive Agency of the Philosophy of Karol Wojtyła*, Lanham – Boulder – New York – London 2019.

¹⁷ K. Wojtyła, *Gdzie znajdują się granice Europy?*, „Ethos” 1994, nr 28, s. 27–34.

a społeczną doktryną Kościoła katolickiego, co ujawnić miałyby uniwersalistyczne inklinacje, jakie dostrzegał w papieżu z Polski¹⁸. Tak zdefiniowany uniwersalizm papieża Polaka będzie obecny także w innych pracach, a zwłaszcza w dwutomowej monografii Kuczyńskiego pt. *Uniwersalizm jako metafizologia*, w której powiązał m.in. kwestie uniwersalizmu z chrześcijańską wizją Europy¹⁹. Do Kuczyńskiego nawiązywał, aczkolwiek nie tak wąsko interpretując uniwersalizm Wojtyły, jak widzimy to we wspomnianym artykule opublikowanym w *Dialectics and Humanism*, nieżyjący już prof. Eugeniusz Górski²⁰, znawca filozofii politycznej Miguela Unamuno, współpracujący w latach 2000., z *The Council for Research in Values and Philosophy*, będącym amerykańskim centrum studiów wojtyłologicznych.

Tematyka europejska w myśli Wojtyły i papieskim nauczaniu Jana Pawła II stała się przedmiotem analiz w wielu wartościowych publikacjach. Na przykład na postrzeganie przez Jana Pawła II procesu kształtowania się europejskiej tożsamości i roli Kościoła katolickiego w tym procesie zwrócili uwagę w swojej pracy politolodzy związani z Uniwersytetem kard. Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Sławomir Sowiński i Radosław Zendrowski²¹. Rola chrześcijaństwa i Kościoła katolickiego w procesie integracji europejskiej w świetle papieskiego nauczania została gruntownie przeanalizowana przez abp. Józefa Życińskiego²² oraz przez Jubilata ks. Stefana Ewertowskiego, który skrupulatnie opisał aksjologiczną stronę procesu budowania jedności europejskiej²³. Filolog i roszoznawca Grzegorz Przebinda z kolei zwrócił uwagę na postrzeganie przez Wojtyłę Ukrainy i Rosji jako społeczeństw i kultur europejskich²⁴, a politolożka Sylwia Górzna na pozytywny stosunek Jana Pawła II do obecności żydów i muzułmanów w przestrzeni europejskiej²⁵.

STUDIA WOJTYŁOLOGICZNE W INTERDYSCYPLINARNYM UJĘCIU STEFANA EWERTOWSKIEGO – ZARYS WYKŁADU

Wzmianka o Stefanie Ewertowskim w poprzednim paragrafie nie była bynajmniej kurtuazją związaną z Jego jubileuszem. Do pracy tej, tj. *Jan Paweł II o integracji europejskiej*, odwołuję się nader często, uważając ją za jedną z ważniejszych publikacji dotyczących europejskiego nauczania papieża Jana Pawła II. Niestety

¹⁸ J. Kuczyński, *The Elevate the World. The Potential of Pope John Paul The Second's Pontificate*, „Dialectics and Humanism” 1(1979), s. 5–27.

¹⁹ Zob. np. J. Kuczyński, *Uniwersalizm jako metafizologia*, t. 1: *Polskość i uniwersalistyczny socjalizm*, Warszawa 1989 oraz t. 2: *Świadectwo i filozofia dialogu*, Warszawa 1990.

²⁰ Zob. np. E. Górski, *John Paul II's Idea of Universalism*, „Dialogue and Universalism” 11–12(2006), s. 7–34.

²¹ S. Sowiński, R. Zendrowski, *Europa drogą Kościoła. Jan Paweł II o Europie i europejskości*, Wrocław – Warszawa – Kraków 2003.

²² J. Życiński, *Europejska wspólnota ducha. Zjednoczona Europa w nauczaniu Jana Pawła II*, Warszawa 1998.

²³ S. Ewertowski, *Jan Paweł II o integracji europejskiej*, Olsztyn 2003.

²⁴ G. Przebinda, *Większa Europa. Papież wobec Rosji i Ukrainy*, Kraków 2001.

²⁵ S. Górzna, *Dzieci Abrahama. Dialog Kościoła katolickiego z islamem i judaizmem w Polsce w okresie pontyfikatu Jana Pawła II*, Słupsk 2013.

na publikacji tej, podobnie jak na generalnie twórczości naukowej Ewertowskiego, ciąży odium „lokalności”, a więc lokalny czy raczej regionalny zasięg oddziaływania. Oczywiście nie świadczy to w żaden sposób o jakości publikacji, a jedynie o niewielkim „polu rażenia”. Łatwiej przebić się do debaty naukowej, publikując w światowych bądź przynajmniej ogólnokrajowych wydawnictwach i periodykach, a jeśli nie, to przynajmniej w wydawnictwach związanych z centrum uprawiania danej dyscypliny czy specjalności – w naszym przypadku będzie to z pewnością Katolicki Uniwersytet Lubelski, aczkolwiek rywalizują z nim w tej dziedzinie krakowski Uniwersytet Papieski oraz warszawski UKSW. Stąd też Stefan Ewertowski, mimo intelektualnego potencjału i wartości swoich publikacji, jest raczej rzadko cytowanym autorem. Niemniej, należy zauważyć, że Jego nazwisko widnieje w bazach bibliometrycznych, tj. *Web of Science* i *SCOPUS*. Razem ze mną opublikował artykuł pt. *Sustainable Development's Issues in the Light of Karol Wojtyła – John Paul II's Political Philosophy and Theology* zamieszczony w renomowanym czasopiśmie *Problemy Ekorozwoju* (indeksowany w obu bazach bibliometrycznych). Artykuł ten doczekał się kilku cytowań w publikacjach indeksowanych. Osobiście, dzięki współpracy z Księdzem Profesorem, uważam ten artykuł za jeden z ważniejszych w mojej karierze naukowej. Ponadto w bazie *Web of Science* znajdują się dwa rekordy odnoszące się do artykułów opublikowanych w *Studiach Warmińskich*. Nie są one związane bezpośrednio z problematyką wojtyłologiczną, dlatego nie będę się tu do nich odnosił.

Potencjału intelektualnego i wartości badań, jak już wspomniałem, nie można sprowadzić do obecności w bazach bibliometrycznych, czy do liczby odnotowanych w *Google Scholar* cytowań, chociaż oczywiście jest to ważny element oceny wpływu uczonego na naukowe środowisko. Według mnie wartość badań wojtyłologicznych, które opublikował Jubilat, jest w zasadzie niemierzalna. Tkwi ona natomiast w Jego interdyscyplinarnym ujęciu problematyki europejskiej. Stefan Ewertowski dostrzega Europę w wizji Jana Pawła II jako ład instytucjonalny, kulturowy (cywilizacyjny) oraz aksjologiczny. Mamy tu zatem do czynienia z podejściem politologiczno-prawniczym (instytucje), kulturologiczno-historycznym (kształtowanie się tożsamości kulturowej Europy na przestrzeni dziejów) oraz filozoficzno-teologicznym (Europa jako system wartości i przestrzeń wiary). Ten trójfilarowy obraz Europy jest komplementarny i pozwala dostrzec Europę w perspektywie uniwersalistycznej. Jest to jednak uniwersalizm nie *tout court*, który również dostrzec możemy w personalizmie Wojtyły²⁶, lecz uniwersalizm aksjologiczny, naznaczony kulturowo. Jest to zatem perspektywa uniwersalistyczna, ale raczej tylko w tej mierze, w jakim wyznacza ją uniwersalistyczna religia chrześcijańska. Ewertowski pisze przeciwieństwo, odwołując się do Wojtyły o „naturalnym uniwersalizmie”, który wynika z „powszechności wiary w jednego Boga”²⁷. Jednak dzięki tej perspektywie ukazane zostają nie tylko chrześcijańskie podstawy tożsamości europejskiej, ale również przekroczone zostają uprzedzenia i bariery w odniesieniu do europejskiego Wschodu traktowanego przez Wojtyłę jako integralna część przestrzeni europejskiej. Od-

²⁶ A. Modrzejewski, *Uniwersalistyczna wizja ładu światowego...*, s. 50–56.

²⁷ S. Ewertowski, *Kulturowo-teologiczne podstawy integracji Rosji z Unią Europejską*, w: Idem, *Europa na progu trzeciego tysiąclecia*, Olsztyn 2007, s. 85.

wołując się nauczania papieskiego, Ewertowski odważnie głosi tezę o konieczności otwarcia integracji europejskiej nie tylko na kraje wschodnioeuropejskie, ale i na Rosję. Konsekwentnie łączy też instytucjonalną integrację Europy, jej tożsamość kulturową oraz wymiar eklezjalny, wskazując nie tylko na fundamentalne znaczenie samego chrześcijaństwa w kształtowaniu europejskości, ale również na odpowiedzialność za jedność Europy ciążyącą na chrześcijanach oraz lokalnych Kościołach, także na wspólnotach niekatolickich. Stąd też jedność europejska ma głęboko ekumeniczny sens i wymiar. Jak zauważa, formułując jednocześnie pytanie, na które odpowie w dalszej części swojego dzieła: „Pełna współczesna eklezjologia musi uwzględnić ekumeniczny wymiar działalności Kościoła [...]. Na ile, w chwili obecnej, ekumeniczne postawy umożliwiają różne formy współpracy w budowaniu przyszłej, zjednoczonej Europy? Zasadnym jest więc pytanie: w jakim stopniu Jan Paweł II pokłada nadzieję w jednym głosie chrześcijan, którym zależy na duchowych, chrześcijańskich podstawach europejskiej integracji?”²⁸.

Jak wspominałem już we wstępie niniejszego eseju, Stefan Ewertowski poprzez zróżnicowaną formację intelektualną oraz kształcenie w różnych dyscyplinach, stał się erudyta, który posiada zdolność łączenia wielorakich wątków, pojawiających się w myśli europejskiej Wojtyły. Dzięki temu potrafi ukazać w miarę całościowy obraz Europy i tożsamości europejskiej, który wyłania się z papieskiego nauczania. Jako teolog zwraca uwagę na znaczenie wiary i kwestie eklezjologiczne. Jako filozof sięga do personalistycznych źródeł Wojtyłowej antropologii. Jako historyk dostrzega proces dziejowy, którego zwieńczeniem jest współczesna jednocząca się Europa. Kształcenie politologiczne, a także w zakresie nauk społecznych, umożliwiło mu analizę ładu instytucjonalnego, wpływu kultury na kształtowanie tożsamości oraz interpretację zbiorowych zachowań. Jest jednocześnie uczonym o otwartym umyśle, nie zamykającym się w jakimś dogmatyzmie, na co zwraca uwagę chociażby Zdzisław Kunicki²⁹.

ZAMIAST ZAKOŃCZENIA

Wojtyłolog nie musi zatem oznaczać osoby o wąskich horyzontach myślowych, jak karykaturalnie bywa nieraz przedstawiany. Wojtyłologiem o szerokim spojrzeniu, filozoficznej docieklivości i skrupulatności charakteryzującej historyka jest z pewnością Ksiądz Profesor Stefan Ewertowski. W tym miejscu, chciałbym wyrazić życzenie, by studia wojtyłologiczne prowadzone były w atmosferze wolności akademickiej, a interferowanie i zachęcanie władzy państwowej do ich podejmowania, jak najmniejsze, by wojtyłologia nie podzieliła losów marksizmu. Myśl Wojtyły nie powinna stać się narzędziem ideologicznym, jakim stał się marksizm w państwach komunistycznych, w tym w Polsce. A wojtyłologia wygodnym miejscem dla naukowych koniunkturalistów, piszącym byle co i byle jak, by czerpać z tego wymierne korzyści.

²⁸ S. Ewertowski, *Jan Paweł II...*, s. 101.

²⁹ Z. Kunicki, *Współczesne nurty filozoficzne w nauczaniu seminaryjnym „Hosianum” w latach osiemdziesiątych XX wieku*, w: *Cor dioecesis. 450 lat Warmińskiego Seminarium Duchownego „Hosianum” (1565–2015)*, red. A. Kopiczko, P. Rabczyński, Olsztyn 2015, s. 424.

**REFLEKSJA NA KANWIE BADAŃ KS. STEFANA EWERTOWSKIEGO
NAD NAUCZANIEM JANA PAWŁA II. PRZYCZYNEK DO DYSKUSJI
O STANIE I PERSPEKTYWACH STUDIÓW WOJTYŁOLOGICZNYCH**

STRESZCZENIE

Ksiądz Profesor Stefan Ewertowski należy do grona oryginalnych badaczy myśli papieża Jana Pawła II. Charakteryzuje się przy tym interdyscyplinarnym podejściem, łącząc wątki filozoficzne, teologiczne, kulturologiczne, historyczne i politologiczne. Jego prace koncentrują się głównie na europejskiej wizji Karola Wojtyły – Jana Pawła II. Dzięki interdyscyplinarnemu podejściu Wojtyłowy obraz Europy jawi się jako projekt uniwersalistyczny, w którego centrum stoi chrześcijańska aksjologia i wizja człowieka.

**REFLECTION ON THE CANVASS OF STEFAN EWERTOWSKI'S RESEARCH
ON THE TEACHING OF JOHN PAUL II.
A CONTRIBUTION TO THE DISCUSSION ON THE STATE
AND PERSPECTIVES OF WOJTYLA STUDIES**

SUMMARY

Rev. Stefan Ewertowski, the professor emeritus of theology is one of the most original researchers of the thoughts of John Paul II. He is characterized by an interdisciplinary approach, linking philosophical, theological, cultural, historical and political aspects. His works focus mainly on vision of Europe of Karol Wojtyła – John Paul II. Thanks to the interdisciplinary approach, Wojtyła's image of Europe appears as a universal project in which the Christian axiology and the vision of man is centre.

**REFLEXION ÜBER DEN HINTERGRUND DER FORSCHUNG
VON PR. STEFAN EWERTOWSKI
ÜBER DIE LEHRE VON JOHANNES PAUL II.
EIN BEITRAG ZUR DISKUSSION ÜBER DEN STAND
UND DIE PERSPEKTIVEN DER WOJTYLA-STUDIEN**

ZUSAMMENFASSUNG

Pr. Professor Stefan Ewertowski gehört zu einer Gruppe von originellen Forschern des Denkens von Papst Johannes Paul II. Er zeichnet sich durch einen interdisziplinären Ansatz aus, der philosophische, theologische, kulturelle, historische und politische Themen miteinander verbindet. Seine Arbeit konzentriert sich hauptsächlich auf die europäische Vision von Karol Wojtyła - Johannes Paul II. Dank des interdisziplinären Ansatzes erscheint Wojtyłas Bild von Europa als ein universalistisches Projekt, in dessen Zentrum die christliche Axiologie und Vision des Menschen steht.

BIBLIOGRAFIA

- Aguas S.J. J., *Person, Action and Love: The Philosophical Thoughts of Karol Wojtyła (John Paul II)*, Manila 2014.
- Barrett E., *Persons and Liberal Democracy: The Ethical and Political Thought of Karol Wojtyła/Pope John Paul II*, Lanham – Boulder – New York – Toronto – Plymouth 2010.
- Buttiglione R., *Karol Wojtyła: The Thought of the Man Who Became Pope John Paul II*, Cambridge 1997.
- Corrigan J., *The Problem of the Idea of Culture in John Paul II. Exposing the Disruptive Agency of the Philosophy of Karol Wojtyła*, Lanham – Boulder – New York – London 2019.
- Ewertowski S., *Jan Paweł II o integracji europejskiej*, Olsztyn 2003.
- Ewertowski S., *Kulturowo-teologiczne podstawy integracji Rosji z Unią Europejską*, w: Idem, *Europa na progu trzeciego tysiąclecia*, Olsztyn 2007.
- Górski E., *John Paul II's Idea of Universalism*, „Dialogue and Universalism” 11–12(2006).
- Górzna S., *Dzieci Abrahama. Dialog Kościoła katolickiego z islamem i judaizmem w Polsce w okresie pontyfikatu Jana Pawła II*, Słupsk 2013.
- Gregg S., *Challenging the Modern World. Karol Wojtyła/John Paul II and the Development of Catholic Social Teaching*, Lanham – Boulder – New York – Oxford 2002.
- Ignatiak G., *Person and Value. Karol Wojtyła's Personalistic and Normative Theory of Man, Morality, and Love*, Lanham – Boulder – New York – London 2021.
- Jeziński J., Towarek P., Ks. Stefan Ewertowski – kapłan, wychowawca, profesor, w: *Veritatem revelare. Księga pamiątkowa dedykowana ks. dr. hab. Stefanowi Ewertowskiemu, prof. UWM*, pod red. M. Karczewskiego, S. Mikołajczak, J. Rucińskiego, Olsztyn 2017.
- Karol Wojtyła's Philosophical Legacy*, pod red. A.B. Curry, N. Mardas, G.F. McLean, Washington 2008.
- Kuczyński J., *The Elevate the World. The Potential of Pope John Paul The Second's Pontificate*, „Dialectics and Humanism” 1(1979).
- Kuczyński J., *Uniwersalizm jako metafizyka*, t. 1: *Polskość i uniwersalistyczny socjalizm*, Warszawa 1989, t. 2: *Świadectwo i filozofia dialogu*, Warszawa 1990.
- Kunicki Z., *Współczesne nurty filozoficzne w nauczaniu seminaryjnym „Hosianum” w latach osiemdziesiątych XX wieku*, w: *Cor dioecesis. 450 lat Warmińskiego Seminarium Duchownego „Hosianum” (1565–2015)*, red. A. Kopiczko, P. Rabczyński, Olsztyn 2015.
- Kupczak OP J., *Destinated for Liberty. The Human Person in the Philosophy of Karol Wojtyła/John Paul II*, Washington 2000.
- MacIntyre A., *God, Philosophy, Universities: God, Philosophy, Universities: A Selective History of the Catholic Philosophical Tradition*, London 2009.
- Melonowska J., *Osobna: kobieta a personalizm Karola Wojtyły Jana Pawła II. Doktryna i rewizja*, Warszawa 2016.
- Modrzejewski A., *Uniwersalistyczna wizja ładu światowego w personalistycznej optyce Karola Wojtyły – Jana Pawła II*, Gdańsk 2009.
- Novak M., *Catholic Social Thought & Liberal Institutions*, Routledge 1984.
- Orr J.A., *Reason in Karol Wojtyła/John Paul II*, Scotts Valey 2014.
- Przebinda G., *Większa Europa. Papież wobec Rosji i Ukrainy*, Kraków 2001.
- Schmitz K.L., *At the Centre of the Human Drama. The Philosophical Anthropology of Karol Wojtyła/Pope John Paul II*, Washington 1993.
- Swoiński S., Zendrowski R., *Europa drogą Kościoła. Jan Paweł II o Europie i europejskości*, Wrocław – Warszawa – Kraków 2003.
- Wojtyła K., *Gdzie znajdują się granice Europy?*, „Ethos” 1994, nr 28.
- Życiński J., *Europejska wspólnota ducha. Zjednoczona Europa w nauczaniu Jana Pawła II*, Warszawa 1998.